

Παναγιώτης Ιωαννίδης*

Η συνεπής, διαρκής επαναστατικότητα της τέχνης

Ό,τι απλώς εξεγείρεται, δεν ανασυστήνει· δεν ανασυντάσσει τον ορατό και αόρατο, τον ρητό και σιωπηρό, κόσμο· είναι μόνον χειρονομία εναντίον του. Δεν είναι τέχνη· είναι απλώς αυτοέκφραση. Η ποίηση που απλώς εξεγείρεται, είναι ατελής. Η ολοκληρωμένη τέχνη είναι διαρκώς επαναστατική στην ουσία της· ενίοτε και στην μορφή της. Δεν αρκείται στην εκπυρσοκρότηση, δεν συγκρούεται απλώς, δεν καταρρίπτει μόνο: εγκαθιδρύει χώρο απεριόριστης πνευματικής ελευθερίας, οικοδομώντας ταυτοχρόνως εντός του, βάσει των δικών της ιδεών για την πραγμάτωση της ελευθερίας αυτής (που δεν αποκλείεται να μοιάζουν με παλαιότερες, ή να χρησιμοποιούν στοιχεία τους). Δηλαδή επαναστατεί. Αυτή η διεκδίκηση, η διάνοιξη, και η πραγμάτωση μιας δίχως φραγμούς ελευθερίας είναι η αενάως επαναστατική φύση της τέχνης. Και, ενίοτε, η τέχνη επαναστατεί και μορφικά: απορρίπτοντας παλαιούς τρόπους και επιβάλλοντας νέους (που μπορεί να τους εμπνέεται από ξεχασμένες ή ξένες πηγές).

Η επαναστατικότητα, λοιπόν, της εντελούς τέχνης συνίσταται στην –κατά τα φαινόμενα– παράδοξη σύζευξη της λεπτολόγου και στοχαστικής δημιουργίας (εν αντιθέσει προς την εκρηκτική, παρορμητική, εξεγερτική αυτο-έκφραση) με την διατράνωση ενός ατέρμονου πεδίου ελευθερίας: πεδίου που η τέχνη ταυτοχρόνως απαιτεί, διεκδικεί, διανοίγει, και περιφρουρεί. Η τέχνη, δηλαδή, δεν είναι μόνον κίνηση εναντίωσης και κατάρριψης (εξέγερση) – είναι επίσης, και πρωτίστως, απόφαση και περάτωση νέου κτισίματος. Εκεί έγκειται η επαναστατικότητά της.

Η σε διάφορες περιόδους και συνθήκες (π.χ. υπό ολοκληρωτικά καθεστώτα ή χάριν θεωρητικών υποθέσεων και διεκδικήσεων) απαίτηση να συνταχθεί ή να αντιταχθεί (εξεγειρόμενη) η τέχνη με πεδία εκτός του δικού της –που ασφαλώς καθορίζει αλλά και επηρεάζεται από άλλα χωρίς να συμπίπτει με αυτά· αίφνης: το πολιτικό–, δηλώνει είτε αδιαφορία και άγνοια για την ίδια την τέχνη, είτε δολιότητα: όταν ζητά από την τέχνη να εκτραπεί από το πεδίο της, ακυρώνοντας, ταυτοχρόνως, την αυτονομία και την αυταξία των άλλων. Π.χ., η πολιτικώς 'στρατευμένη' τέχνη, και ακροβατεί ως τέχνη (γιατί, στρατευόμενη, έχει απεμπολήσει την καταστατική ελευθερία της), και αποπλίζει την πολιτική, καθώς την υποδύεται. (Κατά μοιραία ειρωνεία δε, η πολιτική –των εξεγέρσεων συμπεριλαμβανομένων– δεν χρειάζεται την τέχνη: μια χαρά τα καταφέρνει και χωρίς αυτήν.)

Την διαρκή επανάσταση της αληθούς τέχνης, συνοδεύουν και άλλες συναφείς δημιουργικές (και όχι καταστρεπτικές) πράξεις: π.χ., η ανασύνταξη του καλλιτεχνικού κανόνα· και η αποτίμηση των σύγχρονων έργων όχι από την καθεστηκυία κριτική αλλά από την σύγχρονή τους, που τα (παρ)ακολουθεί.

Ωστόσο, δεν θεωρώ ότι υφίσταται ρήξη με την –ποιητική, αισθητική– παράδοση, ούτε στην προσωπική μου εργασία, ούτε στην σύγχρονη ελληνική ποίηση που εκτιμώ. Η παράδοσή μας περιέχει ακριβιά, βαθιά κοιτάσματα από τα οποία αντλούμε: δεν ισούται με μια σκυταλοδρομία από 'γενιά' σε 'γενιά' – γιατί, όντως, λιγοστή συνάφεια με τις πλησιέστερες προηγούμενες 'γενιές' παρατηρώ. Η γενεαλογία της αξιολογής σύγχρονης ελληνικής ποίησης είναι οπωσδήποτε συνθετότερη: περιλαμβάνει παλαιότερες Ελληνίδες ποιήτριες και ποιητές, αλλά και ξένες/ους ομοτέχνους διαφόρων περιόδων. Αυτή δε η επαναξιολόγηση του νεοελληνικού ποιητικού κανόνα και οι εκλεκτικές συγγένειες με ξένες ποιητικές φωνές, αντικατοπτρίζονται όχι μόνο στο εκάστοτε ποιητικό έργο, αλλά και στην πολιτεία σύγχρονων ποιητικών δράσεων – π.χ. του περιοδικού “ΦΡΜΚ” και των εκδηλώσεων “Με τα λόγια (γίνεται)”, για να μείνω σε δύο που γνωρίζω εκ των έσω.

** Ποιητής, μεταφραστής, επιμελητής δημοσιεύσεων, διοργανωτής εκδηλώσεων, συνεργάτης εγκαταστάσεων και δράσεων, δάσκαλος δημιουργικής γραφής*